

Notat om forslag om innføring av «skaparen av himmelen og jorda» i den apostoliske trosbekjennelsen på nynorsk

Jeg tror på Gud Fader, den allmektige, himmelens og jordens skaper.

Eg trur på Gud Fader, den allmektige, som skapte himmel og jord.

Den apostoliske trosbekjennelsen på nynorsk skiller seg fra både originalteksten og alle oversettelser vi har sett, ved at Gud ikke omtales ved hjelp av en «utøverbetegnelse» (nomen agentis) avledet av verbet *skape*. I stedet for substantivet *skaper* (der latin har substantivet *creator*) finner vi en aktiv relativsetning som omtaler skapelsen i preteritum. Dette syntaktiske valget har blitt framstilt som «fortelling» (om fortida) på bekostning av «bekjennelse» eller til og med som «flatt».

Språkrådet mener det beste er å la den nynorske formuleringen stå. Den er innarbeidet, den har solide paralleller i bibelspråket, og den harmonerer med stilidealet i nynorsk. Vi forklarer dette nærmere nedenfor.

Bekjennelsessyntaks

Etter vårt skjønn rokker ikke denne korte relativsetningen særlig ved inntrykket av bekjennelse. En relativsetning er en adjektivisk leddsetning; det vil si at innslaget av fortelling i preteritum ikke kommer i stedet for en karakteristikk av Gud, men er innbakt i den. Et tankeeksperiment for å rense blikket og språkøret: Sett at Gud var kjent som Metteren med stor m, og trosbekjennelsen var innledet med «Jeg tror på Gud, den allmektige, Metteren av småfugler». Det ville kanskje hatt en mer bekjennende klang enn «Jeg tror på Gud, den allmektige, som metter småfuglene». Vi mener bekjennelsen er like god med relativsetning, og ikke minst mer naturlig norsk. Det er ikke nødvendigvis noen motsetning mellom enkelhet og inderlighet.

Det bør også nevnes at Jesus i den samme trosbekjennelsen framstilles ved hjelp av en lang relativsetning. «Gud ... som skapte ...» danner en fin parallell til «Jesus Kristus ... som ble ...». Denne parallellen finnes riktignok ikke i originalen, men det spørs om ikke trosbekjennelsen heller bør tilfredsstillende grammatiske, syntaktiske og rytmiske krav i målspåket enn å holde seg til en oppramsingsmåte som er skapt for latin. Både eldre og nyere oversettelser er preget av merkelig tekstbinding eller fravær av tekstbinding og knaker i sammenføyningene. Kanskje burde oversetterne i sin tid ha prøvd seg med en djervere og mer logisk eller praktisk gruppering av leddene, slik de på et eller annet tidspunkt valgte å gjøre ved å gjenta «Jeg tror» der originalen bare har «Og».

Nynorsk og bibelsk ordlegging

Den nynorske målreisingen har gått ut på å heve et skriftspråk som er basert på norske dialekter (folkemål), til bruksspråk på alle områder, også det sakrale. Man har villet bygge mest mulig på tradisjonelt norsk hverdagspråk, både i setningsbygning og ordtilfang. Det skal ikke være noe uverdige med det som er jordnært og «nedpå». Det kan være minst like «vørdeleg» som det høyttravende.

En av de viktigste forskjellene mellom hverdagspråk og oppstyltet skriftspråk er at hverdagspråket har mer bruk av verbal og aktiv ordlegging. (NB: *Skapte* er aktivt. Aktiv/passiv må ikke forveksles med fortid/nåtid.)

Både verbet *skapa* og substantivet *skapar* er helt greie og vanlige norske ord. Men sammensatte uttrykk som «skaparen av det og det» eller på bokmål «substantiv + -s skaper» er ikke fullt så vanlige. Formuleringene er korrekte nok, og de oppleves ikke som oppstyltede «eller «substantivsyke» på samme vis som de tenkte formuleringene «metteren av fugler / fuglenes metter» og «bakeren av brød og kaker / brød og kakers baker». Disse konstruerte eksemplene og «himmelens og jordens skaper» har likevel noe felles: Vi bruker ikke slike sammensatte substantiviske uttrykk alle steder der det er praktisk mulig. Det kommer tydelig fram når vi tar for oss tendensen i bibeloversettelsene (hvis vi ser bort fra de nylig oversatte deuterokanoniske skriftene).

Nedenfor tar vi en nærmere titt på relevante eksempler fra Bibelen. Som vi skal se, er det godt bibelsk grunnlag for den verbale formuleringen «som skapte himmelen og jorda». Hvis den er flat eller uverdige, må man nesten si det samme om selve Bibelen.

Vi finner ikke formuleringen «skaper(en) av» hverken i 1930- eller 1978-oversettelsen. Hva med substantiv i genitiv + *skaper*? Alle oversettelser har «Israels skaper/skapar». Men i flere tilfeller er formuleringen med substantivet *skaperi* et genitivs- eller preposisjonsuttrykk forlatt:

- Sal 115,15 og Sal 121,2: «HERREN, han som **skapte** himmel og jord» (skriver seg fra nynorsk 1938; bare 1930 har «himmelens og jordens skaper»)
- Jes 45,18: «så sier Herren, som **skapte** himmelen» (bare 1978 har «himmelens skaper»)
- Jes 45,7: «Jeg **skaper** lyset ...» (bare 1938 har substantiv: «skapar åt myrkret», som er utypisk)

Den danske bibeloversettelsen har substantivet *skaber* både i versene vi har vist til ovenfor (bortsett fra det siste), og i disse versene:

- Sal 124,8: «som **skapte** himmel og jord» (1930/1938 har *gjorde*)
- 1 Mos 14,19 og 14,22: Her har oversettelsene hoppet fra verb til verb, fra *eier* via **skapte** til *brakte fram* på bokmål og *bar fram* og *bar fram* på nynorsk. (Vulgata og flere engelskspråklige oversettelser har her substantivet *possessor* i 14,22. Vi vet ikke hva som er den riktige oversettelsen av grunnteksten, men det er neppe *bar fram*, som gjør Gud til ren kvinne.)

Man kan innvende at det heller ikke er brukt substantiv i grunnteksten (GT), mens det vitterlig står *creator* i den trosbekjennelsen på latin. Men det disse eksemplene på vingling viser, er at valget mellom substantivisk og verbal ordlegging aldri har vært bundet av originalen. Det er grei skuring, både i bibeloversettelse og annen oversettelse. Valget bør i stor grad styres av preferanser i målspråket.

Nynorsk har altså en klar preferanse for verbal ordlegging. På nynorsk heter det for eksempel helst ikke «vi vil understreka viktigheita av lesing av Bibelen», men «vi vil streka under kor viktig det er å lesa Bibelen». Problemet her er ikke verbalsubstantivet *lesing*. Det er god nynorsk i og for seg. Problemet er at substantivbruk i utrengsmål kan skape uidiomatisk nynorsk. Det er tradisjonen i målspråket (i dette tilfellet nynorsk) og språklige sammenhenger i den norske teksten som bør avgjøre om det bør stå *lesing*, *lesar* eller å *lesa*. Det samme gjelder *skaping*, *skapar* og å *skapa*–*skaper*–*skapt*.

Språklig kontinuitet

Når formuleringen «som *skapte* ...» har stått ved lag i en tekst i over hundre år og er kjent og kjær for mange, er det dessuten et moment i seg selv. Det bør ikke gjøres endringer i innarbeidet tekst med mindre endringene representerer klare framskritt. Både små, hyppige og lite motiverte endringer skaper pedagogiske problemer. Hvis det var formuleringen «skaparen av himmelen og jorda» som var innarbeidet, burde nok heller ikke den ha blitt skiftet ut, i alle fall ikke alene. Det er best å justere slike detaljer som ledd i en mer helhetlig gjennomgang.

Creatio continua

Helt til slutt tar vi opp den innvendingen at skapergjeringen ikke er fullført, og at «skapte» i preteritum dermed blir for begrensende. Her skulle man tro det var nok å vise til at Bibelen opererer med nettopp den formuleringen. Vi ser ikke noen opplagt grunn til at trosbekjennelsen på nynorsk skal måtte løse et teologisk «problem» som ikke er løst i selve Bibelen. Dessuten: Med eller uten vedvarende skapelse må det være riktig å si at himmelen og jorda tross alt allerede «er til». Hvis de ble til ved skapelse, er det da uangripelig norsk å si at de er skapt eller at Gud skapte dem; det følger av en normal forståelse av verbet *skape* (jf. ordbokdefinisjonene 'la oppstå, la bli til'). Den vedvarende skapelsen krever kanskje en spesialbetydning av *skape* i ordboka. «Som har skapt» ville muligens ha mildnet motsetningen mellom de to betydningene.